

Praktický pohled na ochranu včel v intenzivním zemědělství po novele vyhlášky

Ing. Václav Jirka; Jaroměř

Na úvod je potřebné si připomenout, že ČR patří k nejzavčelenějším zemím na světě, je zde cca 600 000 včelstev a více než 50 000 chovatelů, takže nějaká včelstva najdete do 5 km od naprosté většiny zemědělských pozemků u nás. Za druhé berme v potaz, že více než 90 % chovatelů jsou zájmoví včelaři - amatéři, mezi nimiž se najdou i tací, kteří svá včelstva nikam nenahlásí. Více než na legislativu je tedy třeba se také spoléhat na selský rozum. Nejlepší je být se včelaři v přímém kontaktu, znát je osobně, ať už bráno doslova nebo prostřednictvím spolků Českého svazu včelařů, kde je organizována naprostá většina chovatelů včel a mají své základní organizace v každém větším sídle.

V posledních několika letech počet včelstev i jejich chovatelů navíc výrazně stoupá. O včelařství se hodně mluví a spousta zájemců se do tohoto koníčku vrhá a pořizují si včely. Jde o různé lidi, z většiny však původně nespjatých se zemědělstvím, což pak může způsobovat určitou nervozitu mezi zemědělci ošetřujícími svá pole a právě včelaři. K otupení této nervozity nikdy nepovede prosté dodržování legislativních nařízení, ale spíše přímá osobní znalost a pravidelná komunikace, a to zdůrazňuji, z obou stran. Určitý veřejný tlak proti intenzivnímu zemědělství bude zřejmě narůstat a komunikace bude obecně nesmírně důležitá, čehož by se měly co nejdříve ujmout i nevládní zemědělské organizace.

Včely může zahubit jejich efektivita

Ale pojďme k odborným otázkám. Stanovená hranice 5 km od po-

zemku není určena samoúčelně. Jde o teoreticky uznávanou doletovou vzdálenost včely za snůškou a zase zpět do úlu. Tedy je riziko, že až z takové vzdálenosti by mohla včela zanést reziduum insekticidu a předat jej v úlu s nektarem dalším včelám. Mechanismus včelí snůšky totiž může ještě geometricky násobit vzniklé škody z otravy jedné včely. Včely v úlu mají rozdělené úlohy. Včela létavka pouze vylétá z úlu, vyhledává zdroje pylu a nektaru a na vstupu do úlu (česně) svůj náklad předává jiné včele, dělnici, která se s řetězcem několika dalších dělnic postará o uložení kapky nektaru do buňky plástu. Proto pokud včela létavka přinese do úlu reziduum insekticidu, dochází předáváním látky doslova k „řetězové reakci“ otravy, která může zlikvidovat celé včelstvo o 60 až 80 tisících jedincích. Proto nikdy nepoužívejte insekticidy s opožděným reziduálním účinn-

kem v období, kdy by se mohly vyskytovat včely venku v přírodě.

Dodržovat předpisy, ale i přemýšlet

Otravám včelstev lze zabránit jediné dodržováním zákonných předpisů při ochraně rostlin v kombinaci se zodpovědnou prací a dostatečnou komunikací se včelaři. Lze předpokládat, že každý zemědělec si uvědomuje význam včel pro výnosy jeho vlastních plodin a jde tedy hlavně o to, vyvarovat se omylů a některých nešvarů při provádění ochrany rostlin.

Práce začíná s **etiketou přípravku**, který hodláme aplikovat. Podle rostlinolékařského zákona č. 326/2004 Sb., s příslušnou novelou č. 299/2017 Sb., a vyhlášky č. 327/2004 Sb. v platném znění dle novely č. 428/2017 Sb., je nutno bezpodmínečně dodržovat ustanovení uvedená v etiketě přípravku! Dle ochrany včel při aplikacích je přípravek zařazen do jedné ze tří kategorií:

- přípravek nevyžaduje klasifikaci z hlediska ochrany včel;
- přípravky pro včely nebezpečné;
- přípravky pro včely zvláště nebezpečné.

Ovšem pozor! Pokud je přípravek „**neklasifikovaný**“, neznamená to ještě, že by nemohl včelám ublížit. Například i postřik obyčejným olejem na zalepení řepky před sklizní při přímém zásahu včelu zcela jistě zahubí ucpáním vzdušnic. Je to samozřejmě jen teoretická možnost.

Včely v úlu efektivně spolupracují a předávají si donesený nektar, proto se otrava může velmi rychle šířit

V předsklizňovém porostu se včely pravděpodobně vyskytovat nebudou. Ale chci tím dokladovat podminěnost klasifikace. Dalším příkladem je třeba i DAM, jehož tank-mix s přípravkem i nadále zvyšuje zařazení nebezpečnosti o stupeň. Nicméně tady jde spíše opět o nešvar, neboť DAM by měl být aplikován samostatně už jen z hlediska samotné kvality jeho aplikace.

Jak je výše uvedeno, je nutno především **prostudovat etiketu** přípravku, kde mohou být stanoveny specifické podmínky aplikace a pak **používat zdravý selský rozum**. Např. insekticidy, byť neklasifikované, pro jistotu přesto do kvetoucích porostů aplikovat až večer.

Oznamovací povinnost

Profesionální uživatel přípravků na ochranu rostlin **nesmí** přípravky pro včely nebezpečné nebo zvláště nebezpečné aplikovat ve venkovním prostředí, aniž by dodržel ustanovení vyhlášky. Především je potřeba se **sezná-**

Za 15 let včelaření v zemědělsky intenzivní oblasti jsem nezaznamenal otravu včel - pravda je, že se se zemědělci známe osobně

mit s výskytem včelstev a informovat chovatele včel v okolí 5 km od ošetřovaného pozemku 48 hodin před aplikací.

Pozor! Včelaři již nově od letoška nemusí svá stanoviště hlásit na obecní úřady, a tak si musíte stanoviště včel zjistit „prostřednictvím evidence hospodářství podle objektů určených k chovu evidovaných zvířat podle zákona o zemědělství“. Zkrátka evidenci včelstev již povede pouze Českomoravská společnost chovatelů, a.s. - www.cmsch.cz, kam se včelstva hlásí vždy k 15. září a stanoviště včelstev by také měla být od 1. 3. 2018 viditelná v rámci LPIS. Jenomže, připomeňme si, že člověk mívá a život mění, a ne všichni včelaři jsou sto procentně disciplinovaní.

Proto z výše uvedených důvodů opět doporučuji kombinovat evidenci s osobním kontaktem a kontaktem s místní organizací ČSV. Informovat včelaře před každou aplikací nebezpečného přípravku nebude jednoduché. Ne každý má e-mail a dostupný telefon. Viděl jsem dopisy, kde se oznamuje aplikace po celou dobu vegetační sezony. Ale nedokážu říci, jak se na to budou dívat kontrolní orgány, takže to také není návod, jak toto řešit. V této oblasti se zřejmě bude situace nějakou dobu tříbit.

Nehledě na to, že po oznámení ošetření se včelami stejně nelze nic moc dělat. V parném počasí je nelze zavřít, nehledě na to, že ne všichni včelaři mají své včely doma a jsou důchodci, takže se k nim ani nedostanou.

Tedy základním opatřením je **přednostně používat pouze přípravky neklasifikované z hlediska ochrany včel** a i tyto v době květu rostlin použít až večer. Ty ostatní používat skutečně pouze pokud již není jiná alternativa.

Dále litera zákona říká

- přípravky **zvláště nebezpečné** pro včely se nesmí do kvetoucích porostů aplikovat vůbec;
- přípravky **nebezpečné** pro včely se smí aplikovat až po skončení denního letu včel, a to je **1 hodinu po západu slunce**. Toto určení času je novinka! Před tímto okamžikem se smí aplikovat pouze, pokud je teplota vzduchu **12 °C a nižší**. Osobně však dopo-

ručují jít až k 8 °C, neboť pokud svítí Slunce, tak i při této teplotě včely létají;

- směsi s DAM se automaticky posunují o třídu nebezpečnosti výše, právě tak jako výslovně neuvedené směsi přípravků. To zůstává z dřívější praxe. Nově je však ustanoveno, že směsi přípravků, směsi přípravků s hnojivými nebo pomocnými prostředky se smí na tomžém pozemku aplikovat **s minimálně 12hodinovým odstupem**.

Pozor na to, co je kvetoucí porost či porost navštěvovaný včelami

Tady se lze dopustit celé řady omylů a pochybení a malér je na světě. Za prvé musíme brát v potaz nejen to, zda kvete hlavní kulturní plodina, ale i plevely, byliny a keře na okrajích pozemků, či stromy a lesy v okolí pozemků a sousední kultury, kam by se mohl postřík dostat úletem a zajistit dostatečnou distanční vzdálenost.

Pokud již hlavní ošetřovaná plodina nekvete, je třeba se přesvědčit, zda v podrostu nebo na okrajích nekvete plevel. A tady je striktně stanoveno **2 kvetoucí rostliny na 1 m²** a už se na tento porost vztahuje omezení.

Další záležitostí je, že porost nemusí kvést a přesto je navštěvován včelami, protože se na něm vyskytuje **medovice nebo mimokvětní nektar**. Zde půjde téměř výhradně o keře a stromy, ty ale přesto v bezprostřední blízkosti porostů mohou být.

Zkrátka a dobře, **zvláště nebezpečné přípravky**, či takto vzniknuvší směsi, je vhodné používat v období obecného květu rostlin (tedy po většinu vegetační sezony) opravdu jen a jen výjimečně v krizových a skutečně záchranných situacích na poli a ve vlastním zájmu dodržet veškerou informační povinnost. **Nebezpečné přípravky** taktéž, ale lze je aplikovat ve večerních hodinách, kdy včely nelétají, avšak také platí informační povinnost. Navíc je dobré se o nepřítomnosti včel v porostu nejprve skutečně přesvědčit.

Nově je potřeba si dávat pozor i na mořidla. Neboť pozornost ohledně úletu přípravku se nyní vztahuje **i na výsev osiva nebo**

sázení sadby ošetřené přípravkem, který je označen jako nebezpečný nebo zvláště nebezpečný pro včely.

Další přísná opatření se týkají letecké aplikace přípravků na ochranu rostlin. Ta je však dnes zakázána a vůči včelařům a obecním úřadům podléhá další informační povinnosti. Pravděpodobně ji však v praxi nevyužijete.

Co když dojde k otravě?

Pokud je vám ohlášena otrava včelstev s podezřením na příčinu postříkem rostlin, je potřeba zajistit co nejrychlejší přítomnost příslušných pracovníků Krajské veterinární správy, pokud už tak neudělal chovatel včel. Neprodleně by měly být odebrány vzorky min. 500 jedinců uhynulých včel a 200 g ošetřených rostlin udávaných jako zdroj otravy a ty uchovávat při teplotě -18 °C a méně a neprodleně je dopravit k vyšetření do laboratoře, kterou určí úřední veterinář. Taktéž je třeba zjistit, zda včelař úhyn nahlásil bezprostředně, nebo jej hlásí již se zpožděním, až když přijel po několika dnech ke včelám. To vše může hrát svou následnou roli při dokazování škody.

Shrnutí

- počítejte v podstatě s tím, že včely jsou do 5 km od každého pozemku v ČR,
- poznejte pokud možno „své“ včelaře osobně,

- přípravky nebezpečné a zvláště nebezpečné aplikujte opravdu jen ve výjimečných až kritických případech,
- i neklasifikované přípravky v době květu raději aplikujte až večer,
- nepoužívejte insekticidy s opožděným účinkem,
- nezapomeňte, že kvést mohou i plevely nebo další rostliny v okolí ošetřovaného pozemku,
- dávejte pozor též na úlet mořidel při setí,
- na keřích a stromech kolem pole může být medovice, i když už „nic nekvete“,
- považujte včely a včelaře za své hospodářské partnery,
- začněte sami včelařit.

Za základ dobrých vztahů skutečně považuji osobní znalost se včelaři v katastru podniku. Jisté není problém zajít rovněž na schůzi místního včelařského spolku. Známe zemědělské podniky, které „svým“ včelařům každoročně zajistí alespoň část množství cukru potřebného na podletní krmění apod. Možností komunikace je jistě spousta. K úspěchu rozhodně nevede pouhé dodržování platné legislativy, tak to v přírodním hospodaření nefunguje, ale to ví každý dobrý zemědělec. Nejlepší je všem problémům předcházet.

sd

Bezpečně ošetřované porosty řepky jsou dnes pro včely jedním ze základních zdrojů snůšky

Důležité kontakty:

Český svaz včelařů, z.s., kde lze zjistit spojení na nejbližší včelařský spolek: 224 934 082, www.vcelarstvi.cz

Výzkumný ústav včelařský, s.r.o., kde je i akreditovaná laboratoř: 734 858 244, 731 505 589, www.beedol.cz

Autor článku, který je vybaven osvědčením pro nakládání s přípravky na ochranu rostlin III. stupně a zároveň včelařem: 724 717 781, info@vcelarstvjiirka.cz